

Weg naar toetsland met TOM

Dr. J.W.W. Coebergh,
sociaal-geneeskundige/epidemioloog
Voorzitter FEDERA en COREON
Erasmus MC, afd MGZ Rotterdam
& Integraal Kankercentrum Zuid

TOM: het roer hoeft niet om

- door Med Law Consult
- In opdracht van FEDERA/COREON
- in 2007-08
- Bevat
  - analyse van
  - aanbevelingen voor
  - toetsing & beoordeling observationeel onderzoek

inhoud

- Legitimatatie: van FEDERA en COREON
- Typering Onderzoeksklimaat/setting in Nederland

- Van WMO-light naar Toetsing op Maat
- TOM
  - Bevindingen (empirisch)
  - Conclusies en aanbevelingen (normatief)

Sinds 1959: koepel van 35-40 biomedische wetenschappelijke verenigingen en werkgroepen

Belangrijkste activiteiten in 2010

- regelneming & pleitbezorging
  - zelfregulering op basis van regelgeving en professionaliteit van de biomedisch onderzoeker
- carrièreperspectief voor post-docs
- multi-disciplinaire kennisuitwisseling
  - Motto: Nieuwe kennis, nieuwe kansen)
  - **Federa-Prijs** voor uitzonderlijke prestaties

Koepel van 35 wetenschappelijke verenigingen en werkgroepen

Dagelijks Bestuur bestaat in 2010 uit:
sociaal-geneeskundige,
epidemioloog, dierenarts
immunoloog, moleculair bioloog
kinderarts, reumatoloog, klinisch chemicus
patholoog, ethicus-filosoof

Werkt landelijk samen met:

KNAW: subcie's: SJEA, polymorfismen

KNMG & Orde Medisch Specialisten: bewaartermijn

KNMG: privacy

NPCF: lagere regeldruk

CCMO: professionalisering onderzoekers

ZonMw: themadag en regelneming

NFU: regelneming en themadag

Clingendael European Health Forum: innovatie

Min. VWS: regelneming van (Europese) regelgeving

Het biomedisch onderzoeksbedrijf anno 2010 in NL

- Enorme groei en differentiatie
  - Wel 1000 epidemiologen & immunologen & pathologen & oncologen etc
    - Jong en oud
    - In openbare en klinische gezondheidszorg
    - Met veelheid van opdrachtgevers & sponsors
    - In Tientallen ‘stevige’ vakgroepen & instituten
    - in en buiten de UMC’s
    - groeiend in methodologisch opzicht

Belangrijke vaststelling inzake biomedisch onderzoeksbedrijf

- Enorme groei in elektronisch beschikbare en verkrijgbare data
  - Via veelheid van landelijke/regionale dataverzamelingen
  - ‘Vermenigvuldigen door Delen’ vanwege
    - Lange termijn (neven)effecten
    - Genetische sporen
  - NB: belang oud papier blijft onverminderd
    - Cave ‘creative’ destruction

Belangrijke vaststelling inzake biomedisch onderzoeksbedrijf

- Scandinavie blijft voorland, vanwege..
  - Ingebakken, vanzelfsprekende rol van biomedische wetenschap bij preventie & zorg → patientveiligheid
  - concurrentie om Europese onderzoeksgelden
- Begrijpelijk verzet in NL tegen & afstand van Napoleontische 'hang' naar privacy

Groeiende invloed van veranderende opdrachtgevers & subsidieverleners ?

- **Grootschaliger**
  - ‘Vermenigvuldigen door delen’
  - Maar ook: is Big brother watching us?
- **Maatschappelijk**
  - Charitatieve fondsen
  - Patienten als opdrachtgever
- **Europese dimensie**
  - Best practices en variatie
- **Commerciële dimensie**
  - Direct via biomedische industrie
  - Indirect via ‘aardgasgelden’ → valorisatie/innovatie

Veranderingen in onderzoeksfinanciering

- Behelzen steeds grotere uitdaging voor onderzoekers en hun instellingen
- Groter beroep op professioneel gedrag
  - O.a. lering trekken

Nauwe relatie wetenschappelijk onderzoek en zorgpraktijk

- klinisch-epidemiologisch onderzoek veelal gericht op kwaliteit van zorg
  - Valideren, herijken
  - Proef op de som, systematisch kijken
  - Effectmetingen, incl. kwaliteit leven
  - Bestudering variatie i.v.m. transparantie
  - In kaart brengen neveneffecten (fase 4)
  - Patroonherkenning

COREON: de regelgeving (observationeel epi) onderzoek

- Epidemiologen trokken in 1986 naar Federa → beroepsregistratie SMBWO
- Registratiekamer schakelde FEDERA in 1995 in bij Code Goed Gedrag
- Kwam voort uit de Privacy VvE (1990-)
  - Initieerde code Goed Gebruik in 1998
  - sinds 1999-2003 in Federa-verband

Commissie Regelgeving Onderzoek

Gevormd door 20 (meebetalende) instituten en
MedLawConsult Den Haag

Wapenfeiten

Code Goed Gedrag 1995, 2004, 2010

Code Goed Gebruik 2001, 2010

+ Meest gestelde vragen & antwoorden

Amendering CBS wet (2003)

Voeding voor Toetsing op Maat

Trusted Third Parties ??

Vermenigvuldigen door Delen

KUWV, Haag, 2009

Code Goed Gebruik

Januari 2002

FEDERATIE VAN MEDISCH WETENSCHAPPELIJKE VERENIGINGEN

Code Goed Gebruik

Januari 2002

na

Commissie Regelgeving Onderzoek

Gevormd door 20 (betalende) instituten:

komt 3x per jaar bijeen

Kennisdeling omtrent complexe regelgeving

Bezwaarschriften

Gedragscodes

Onderzoeksrapporten

Petities aan parlement

Regelneming bij dreigende regelgeving

- Je met elkaar buigen over maatschappelijke implicaties
  - Onderzoekrs sprokkelen geld bijeen
- Samen met juristen www.medlaw.nl
- Zelfregulering
  - In eigen kring
  - Voorbeelden : **Bepaleiten van .....**

COREON: cie regelgeving (observationeel epi) onderzoek

- werkwijze
  - Delen van problemen, Ervaring en Kennis
  - Juridisch duiden en bijleren via professionele adviezen
  - Onderling afstemmen i.g.v. commissiewerk in verband van KNAW, GR, RGO etc
  - Rouwreacties over nieuwe regels omzetten in strijdbare zelfregulering

FEDERA zette in 2006-2007 via COREON onderzoek uit naar

- Toetsing Onderzoek op grensvlak WMO
    - Onder het motto: ‘WMO-light’
  - Met name
    - Observationeel onderzoek
      - Vragenlijsten
      - Lichaamsmateriaal
    - Later: Psychologisch onderzoek
- > onderbelicht bij 1e Evaluatie WMO

Probleemstelling

ging van 'WMO-light' naar TOM

- beoordelingsvacuum bij observationeel onderzoek na totstandkoming WMO
  - Enerzijds overdadig en omslachtig door experimentele veiligheidsinsteek WMO
  - Anderzijds onvoldoende bij vooral op privacy gerichte toetsingen
- Beter situatie bij lichaamsmateriaal vanwege code Goed Gebruik

TOM: het roer hoeft niet om

- In opdracht van FEDERA/COREON
- in 2007-08
- Bevat
  - analyse van
  - aanbevelingen voor
  - toetsing & beoordeling observationeel onderzoek

Toetsing op maat

een onderzoek naar de beoordeling van wetenschappelijk onderzoek op de grens van de Wet medisch-wetenschappelijk onderzoek met mensen

in opdracht van de
Federatie van Medisch Wetenschappelijke Verenigingen (FEDERA)
en
FEDERA / COREON

mr. Evert-Ben van Veen
mr. Ivette Janssen

Oktober 2008

Van 'WMO-light' naar 'Toetsing op Maat' (TOM)

- Eindrapport bestaat uit
  - Empirisch deel
  - Normatief deel

TOM empirisch

- Interviews met alle METC's van UMC's
  - (1 deed niet mee)
- Aantal 'perifere' METC's
- Onderzoekers benaderd via FEDERA /COREON contacten
  - Ook via ZonMW
- meer kwalitatief dan kwantitatief

TOM empirisch

- Aanzienlijk grijs gebied
  - meer lastig dan profijtelijk ?
  - Met name bij onderzoek onder WMO-regiem, dat daar niet thuishoort
- Zeer verschillende criteria bij METC's
  - van 'niets' tot forse zorgvuldigheidstoets
  - Uiteenlopende adviezen mbt consent
- Dramatische 'Multi center' verhalen

TOM-empirisch: Voorbeelden van onterechte WMO-toetsing

- Onderzoek naar
  - effecten van GVO in regionale opleidingscentra, vmbo)
  - verbeterde ‘coping’ van kinderen met brandwonden in vakantie kampen
    - = geen medisch onderzoek
- Gestandaardiseerd meten van effecten van nieuwe zorgvormen
  - = ‘Gewoon’ systematisch werken

TOM-empirisch: Lichter regiem binnen WMO ?

- Meeste METC's en onderzoekers pleiten daar niet voor
  - In geval van ruimere reikwijdte van WMO
  - Bevreemd voor
    - afbakeningsdiscussies
    - neigingen tot risico-mijdende domeinvergroting van toezichthouders

TOM-normatief:

Nadelen van WMO-plichtigheid

- onnodige toetsing op veiligheid, ABR etc.
- De ‘informed consent’ procedure:
  - Aandacht voor non-existente voor- en nadelen
  - Leidt tot extra vertekening
  - Moeizame rappels
  - Geringe betrokkenheid van jongeren
- Bemoeilijkt nieuwe vormen van communicatie met onderzoeksdeelnemers bv via internet

TOM normatief:

Bedoeling externe toetsing

enerzijds

- Bescherming deelnemers onderzoek, dus geen
  - onaanvaardbare risico's
  - onjuiste voorstelling van zaken
- METC toets gericht op
  - aan proefpersonen voorleggen ?
  - zo ja, eerlijk ?

Anderzijds

- Bijdrage aan kennisvermeerdering ?
- vermijding
  - bureaucratie (kosten)
  - paternalisme

TOM normatief: WMO primair bedoeld voor

- interventie onderzoek
- Maar soms/vaak is observationeel onderzoek ook ingrijpend
- Volgens wetsgeschiedenis:
  - in relatie hulpverlener
  - afwijking van de professionele standaard

TOM-normatief:

Onderzoek met vragenlijsten:

→ medisch-wetenschappelijk onderzoek ??

- Vragen bij dit observationeel onderzoek
  - Van suggestieve vragen naar interventies ?
  - Mogelijke inbreuk ‘psychische integriteit’?
- METC’s soms onnodig paternalistisch ?
  - Kunnen mensen niet zelf uitmaken of ze vragen willen beantwoorden ? Ja, maar .....
  - ‘informed consent’ vooraf voor inzage vragenlijst

TOM -normatief

het voorstel van MedLaw:

- Afbakening WMO-plichtigheid
  - Binnen huidig wettelijk kader
- Zorgvuldigheidsoordeel voor niet-WMO-plichtig onderzoek
  - Niet-vrijblijvende vorm van zelfregulatie

Onder WMO valt medisch-klinisch wetenschappelijk onderzoek:

- *door en met beroepsbeoefenaren in de individuele gezondheidszorg*
- *samenhangend met verrichtingen bij of jegens een patiënt*
- *Uitsluitend wanneer daarbij bewust wordt afgeweken van de ‘zorg van een goed hulpverlener’*
  - DUS anders in een UMC dan in de periferie

Onder WMO valt ook medisch-wetenschappelijk onderzoek dat:

- *Niet wordt uitgevoerd door hulpverlener
En niet zonder patienten/mensen kan*
  - *Inzicht verschaft in:*
    - *de effecten van verrichtingen op patiënt/cliënten
(door beroepsbeoefenaren in individuele patientzorg)*
- of**
- *onderliggende processen die bij pathologie
leiden tot een zorgvraag (bij die beroepsbeoefenaren)*
  - *Maar Alleen onder ongewone omstandigheden*

Wat zijn die ongewone omstandigheden?

- *afwijkend van de dagelijkse situatie waarin een voorzichtig mens zich zou (willen) begeven*
  - *onder voor deze categorie van personen enigszins gebruikelijke omstandigheden*

TOM-normatief:

Aanbevelingen voor onderzoekers

Grotere zorgvuldigheid bij de voorbereiding van de indiening van een voorstel bij een METC

- interne bespreking en beoordeling
- altijd betrokkenheid van senior onderzoekers

- **Benut de ruimte maximaal om aan te geven:**
  - Dat/waarom een onderzoek wel/niet WMO-plichtig is
  - Bij WMO-plicht: waarom ontheffing van verzekeringplicht
- **Zorg voor jurisprudentie over METC-besluiten**
  - Schroom niet bezwaar te maken

Niet-Wmo-plichtig onderzoek met mensen/patienten

- Vraagt ook om zorgvuldigheid
- Beoordeling door senior onderzoeker, vakgroep
  - veelal al gebruikelijk, onderzoekcie (+ buitenstaander !!)
  - Kan ook door filiaal van METC geschieden
- met gebruikelijke privacy waarborgen

Maar overdrijf niet:

- anders dan interventie onderzoek kent het observationele epidemiologisch onderzoek weinig 'schandalen'
  - (wel: vertragingen/slechte data)
  - Martelen van data zodat ze bekennen
  - Onbehandelde patienten met syfilis in VS om het natuurlijk beloop te kunnen volgen

TOM-normatief: bij WMO- plichtigheid: overige aanbevelingen

- *Proefpersonenverzekering*
  - Duidelijker/ruimer criteria ontheffing door CCMO
  - Geen vermelding naar patienten (in PIF) van ambtelijke ontheffing verzekeringsplicht
- Acceptatie minimaal risico, als geen handelingen worden *vergeleken*
- *Verlaging Leeftijdsgrens van 18 naar 16 jaar*
  - bij onderzoek met minimale risico's.

FEDERA-Overweging

- Overweeg invulling van het begrip ‘academisch goed hulpverlener’
  - Kijkt verder dan zijn klinische neus lang is
  - = dus bekend bij een patient in UMC en in opleidingsklinieken, neerkomend op
    - Paar extra buisjes bloed, urine, liquor ?
    - ‘Hapje’ weefsel extra (invriezen)
    - Uitgebreidere opnamen MRI/CT-scan
  - NB zonder aantasting patientveiligheid

Toetsingsregiem Lichaamsmateriaal

- Nader gebruik bij ‘gewone’ zorg
  - Specifiek zorgvuldigheidsoordeel
  - Kwaliteit zorg vaak centraal
  - Cave schaarste
- Maak scherp onderscheid met biobank
  - Wetenschappelijk doel centraal
  - WMO-toetsing ligt voor de hand

TOM-normatief: Biobank onderzoek getoetst ?

- Door METC met positief oordeel onder opschortende voorwaarde inzake:
  - Bezwaren-risico's afname tov doel biobank
- Onder gebruikelijke privacy waarborgen
- Informed consent
- Bij definitieve protocol/gebruiksdoel:
  - Valt dit binnen oorspronkelijke consent?

Tot slot

wie de schoen past .....

- Zoektocht in grensgebied WMO was ...
  - Vermoeiend en energievretend
  - Geruststellend door voortschrijdend inzicht
- Verantwoordelijkheden zijn te nemen binnen huidige kaders
  - Wettelijk: beperkte interpretatie WMO-plicht
  - Professioneel : verkrijg zorgvuldigheidsoordeel
  - Cursorische Aandacht in Opleidingen

Met dank aan

- Inhoudelijke en financiële steun aan TOM door
  - bij FEDERA aangesloten verenigingen
  - de COREON-instituten
- Mr. E-B van Veen (MedlawConsult) voor zijn duidingsvermogen en synthese

Koepel van 35 wetenschappelijke verenigingen en werkgroepen

Communicatie

Mediator (1991-2006),

sinds 2005 FederaBulletin (4x per jaar)

Abonneer je

www.federa.org

Medisch Wetenschappelijke Dag
Motto: Nieuwe kennis nieuwe kansen

***2009: Veroudering en
ouderdomskwalen***

2010: Virale hepatitis (18 juni)

2011 : Ontketende Monocyt

Sinds 1959: koepel van (nu 35) biomedische wetenschappelijke verenigingen en werkgroepen

Sluit je aan bij, neem deel aan:

FEDERA en/of COREON

Voordeel: kennisdeling, gezamenlijke actie

In verband van de regelneming

Adviezen, Gedragscodes,

meest gestelde vragen & antwoorden